

unam opinionem. Vel potest intelligi de operibus iustitiae: quia si cum gratia nati fuissent, poterant per liberum arbitrium a iustitia parentum deviare.

Expositio textus.

Excipitur honestate nuptiali (1), hoc modo ut scilicet quod sine nuptiis turpitudinem culpae et poenae haberet, per honestatem matrimonii turpitudinem poenae remaneret, turpitudinem culpae tollatur.

Sed poterunt in paradiso esse nuptiae honorabiles: quia in statu illo nuptiae simpliciter virginitate honorabiliores fuissent, eo quod in nullo integritate mentis laesa, fecunditas carnis in matrimonio, sterilitati virginitatis praevalisset.

Vel quia Deus nondum iusserat. Videtur hoc

(1) Supple: *infirmis prona in ruinam turpitudinis, ut in textu.*

DISTINCTIO XXI.

De invidia diaboli, qua ad hominem tentandum accessit.

Videns igitur diabolus, hominem per obedientiam humilitatem posse ascendere unde ipse per superbiam corruerat, invidiis ei: et qui prius per superbiam fuerat diabolus, id est deorsum lapsus, zelo invidiae factus est satan, id est adversarius. Unde et mulierem tentavit in qua minus quam in viro rationem vigere novit: ejus enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte ubi debiliore videbatur, aggressa est, ut si forte illic aliquatenus praevaleret, postmodum fiducialius ad alteram, quae robustior erat, pulsandam, vel potius subvertendam accederet. Primum igitur solitariam feminam exploravit, ut in ea primum omnem suae tentationis vim experiretur.

Quare in aliena forma venit.

Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se convertit; ut dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autem frans illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, ne aperte cognosceretur et ita repelleretur. Iterum, ne nimis occulta foret fraus illius, quae cavere non posset, et homo simul videretur injuriam pati, si taliter circumveniri permitteret eum Deus, ut praecavere non posset, in aliena quidem forma permissus est venire diabolus, sed in tali, in qua ejus malitia facile posset deprehendi. Ut igitur in propria forma non veniret, voluntate sua factum est; ut autem in forma suae malitiae congruenti veniret, divinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpente, qui forte, si permitteretur, in columbae specie venire malisset; sed non erat dignum ut spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua Spiritus sanctus appariturus erat. Non ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus, ut per illud quod foris erat, astutiam tentantis animadvertere femina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideoque serpens dictus esse callidior cunctis animalibus terrae, quia, ut ait Augustinus (1), mali angeli licet superbia dejecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestiis, propter eminentiam rationis: quamvis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico possit sapientissimus dici. Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem, sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentavit. Unde Augustinus super Genesim (ubi supra): « Non est putandum, quod diabolus serpentem, per quem tentaret, elegerit; sed cum desperare cuperet, non potuit nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim volentes inest cuique a se, sed potestas a Deo. » Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem si-

(1) Ex lib. 41 super Gen. ad litt., cap. 2, colligitur (Ex edit. P. Nicolai).

esse falsum: quia actum matrimoniale praecipit Deus, dicens (Genes. 1, 28): *Crescite et multiplicamini et replete terram*. Sed quod dicitur hic potest intelligi de speciali jussione ad determinatum tempus.

Responderi potest, quod filios parvulos nasci oportebat propter materni uteri necessitatem. In hac responsione Magister unum asserit, scilicet, quod oporteat pueros in principio nativitatis parvos quantitate esse: sed tria sub dubio relinquit. Quorum unum est, si statim post nativitatem in perfectam quantitatem transformati fuissent. Sed hoc non potuit fieri operatione naturae, sed solum divino miraculo. Secundum est an essent parvuli per aliquod tempus, ita quod defectum quantitatis haberent sed non virtutis quantum ad membrorum officium. Tertium si in utroque per aliquod tempus imperfecti fuissent, scilicet et quantitate et virtute.

cut per energumenos vel per phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est usus, movens naturam ejus ad exprimendos sonos verborum, et signa quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat nec rationalis est factus: callidissimus tamen dictus est propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam; sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit: boni enim et mali angeli similiter operantur.

Hic quaeri solet: *Quare mulier non horruit serpentem?* Quia cum novit creatum esse, etiam officium loquendi a Deo accepisse putavit.

De modo tentationis.

Tentatio autem hoc modo facta est. Stans coram femina hostis superbus, non audent in verba persuasionis exire, metuentis deprehendi; sed sub interrogatione eam aggreditur, ut ex responsione colligeret qualiter in malitia procedere posset: « Cur (inquit Gen. 3, 4) praecipit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier: De fructu lignorum quae sunt in paradiso venimus; sed de fructu vero ligni quod est in medio paradisi, praecipit nobis Deus ne comederemus et ne tangeremus: ne forte moriamur. » In quo verbo dedit locum tentanti, cum dixit: « Ne forte moriamur. » Unde mox diabolus dixit ad mulierem: « Nequaquam moriemini. Sicut enim Deus ait ad mulierem: « Nequaquam moriemini. » Sicut enim Deus ait ad mulierem: « Nequaquam moriemini. » Attende ordinem ac progressum persuasionis. Primo Deus dixerat: « Quaecumque die comederitis ex eo, morte moriemini. » Deinde mulier dixit: « Ne forte moriamur. » Novissime autem serpens dixit: « Nequaquam moriemini. » Deus affirmavit; mulier quasi ambigendo illud dixit: diabolus negavit. Quae igitur dubitavit, ab affirmante recessit, et neganti appropinquavit.

De versutia diaboli, qui ut facilius persuaderet, malum removet et bonum in pollicito duplicavit.

Qui ad suam persuasionem pleniter sufficiens, id est ut malum quod intendebat, libere persuaderet, et malum quod mulier timuit, negando removet, et promissionem addidit, et ut ejus persuasio citius reciperetur, promissionem duplicavit. Unam nempe emestione suadens, duo in praemio proposuit, similitudinem Dei, scientiamque boni et mali spondens. Ubi tribus modis hominem tentavit: scilicet gula in persuasionem cibi, cum dixit: « In quaecumque die comederitis, » inani gloria in promissione delicias, cum dixit: « Eritis sicut dii; » avaritia in promissione scientiae, cum dixit: « Scientes bonum et malum. » Gula est immoderata cibi aviditas; vanagloria est amor propriae excellentiae; avaritia immoderata habendi cupiditas, quae non est tantum pecuniae, sed etiam altitudinis et scientiae, cum supra modum sublimitas ambi-

De duplici tentationis specie.

Porro sciendum est, duas esse species tentationis, interioriorem scilicet, et exterioriorem. Exterior tentatio est quando nobis extrinsecum malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, ut ille cui fit, ad consensum peccati declinet; et talis tentatio tantum fit ab adversario. Interior vero tentatio est quando invisibiliter malum nobis intrinsecum suggeritur: et haec tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando a carne. Nam et diabolus invisibiliter mala suggerit; et ex carnis corruptio suboritur motus illicitus, et libidinis prava. Ideoque tentatio quae est a carne, non fit sine peccato. Quae autem est ab hoste, nisi ei consentiatur, non habet peccatum, sed est materia exerceandae virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur: quia interius oppugnans, de nostro contra nos roboratur. Homo igitur qui sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, tanto graviori peccandi erat, quanto leviori impulsu fuerat prostratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam, cadendi occasionem habuit, iudicio per Dei gratiam juvari potuit ad veniam; ut qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergo incitatore habuit ad malum, non injuste reparatore habuit ad bonum. Diabolus vero qui sine alicujus tentatione peccavit, per alium, ut surgeret, juvari non debuit, nec per se potuit; et ideo irremediabile peccatum ejus exitit. Peccatum vero hominis sicut per alium habuit initium, ita per alium non incongrue habuit remedium.

Quare homo, non Angelus, sit relemptus.

Praeterea angelica natura quoniam non tota perierat, sed

Divisio textus.

Postquam determinavit Magister institutionem humanae naturae, hic determinat lapsum ejus per peccatum; et dividitur in duas partes: in prima determinat humanae naturae lapsum in primis parentibus quantum ad actuale peccatum ipsorum; in secunda determinat lapsum humanae naturae in posteris, dist. 50, ibi: *In superioribus insinuatum est, licet ex parte. . . qualiter primus homo deliquit. . . quibus adiciendum est peccatum simul ac poenam per eum transisse in posteris*. Prima in duas: in prima determinat principium peccati in primis parentibus; in secunda autem principium quo contra peccatum juvabantur, circa medium 55 dist., ibi: *Et quidem secundum animam rationalis fuit homo*. Prima in tres: in prima determinat tentationem hostis, qui fuit principium peccati exterioris; in secunda inquit quod fuit principium intrinsecum, 22 dist., ibi: *Hic videtur diligenter investigandum*. Item inquit de permissione divina, quae fuit causa sine qua non, 25 dist., ibi: *Praeterea quaeri solet*. Prima in duas: in prima determinat modum et ordinem tentationis; in secunda ex modo tentationis concludit gravitatem culpae, ibi: *Porro sciendum est duas esse species tentationis*. Circa primum tria facit: primo ostendit motum ad tentandum; secundo tentationis ordinem, ibi: *Unde et mulierem tentavit*; tertio tentationis formam, ibi: *Tentatio autem hoc modo facta est*. Circa secundum duo facit: primo ostendit quare per mulierem virum tentare voluit; secundo quare mulierem per serpentem, ibi: *Sed quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se convertit*. Circa quod duo facit: primo assignat dieti rationem; secundo removet duas dubitationes; unam, ibi: *Ideo quae serpens dictus est esse callidior cunctis animalibus terrae*; alteram, ibi: *Hic quaeri solet. Th. Opera omnia. V. 6.*

ex parte perierat, non est relempta; humana vero tota perierat; et ideo ne penitus perderetur, ex parte relempta, ut inde ruina suppleretur angelica. Unde Augustinus in Enchir. (cap. 29): « Placuit universitatis Creatori et modulatori, ut quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deserendo perierat, ea quae perierat in perpetua perditione remaneret: quae autem cum Deo, illa deserente, perierat, de sua certissime cogita semper futura felicitate gauderet. » At vero creatura rationalis quae in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis tota perierat, ex parte reparari poterat, unde angelicae societati suppleretur quod ruinae illi minuerat: hoc enim promissum est sanctis quod erunt aequales Angelis Dei. »

Quod non soli viro praecipitum fuit datum.

Illud etiam notandum est, quod non soli viro praecipitum videtur esse datum; cum ipsa mulier testetur sibi etiam esse mandatum, dicens (Gen. 3, 5): « Praecipit nobis Deus. » Supra tamen legitur (ibid. 2, 17) ante factam mulierem Deum dixisse viro: « De ligno scientiae boni et mali ne comedas. » Non dixit: Ne comedatis. Forte quia facturus erat mulierem, sic praecipit, ut per irum ad mulierem perveniret mandatum: quia mulier quae subiecta viro fuit, non nisi mediante viro divinum debuit accipere praecipitum. Unde ait Apostolus (1 Corinth. 14, 35): « Si quid voluerit discere mulieres, domi viros suos interrogent. » Si quaeritur quomodo loqui poterunt, vel loquentem intelligere, qui non didicerant later loquentes crescendo, vel magisterio, dicimus: quia Deus eos tales fecerat qui possent loqui, et discere ab aliis, si essent.

let, quare mulier non horruit serpentem. Circa tertium (1) duo facit: primo ostendit astutiam tentationis, investigando conditionem tentati; secundo persuasionem sui propositi, ibi: *Qui ad persuasionem suam pleniter suffulciantur. . . et malum quod mulier timuit negando removet et repositionem addidit*.

Porro sciendum est duas esse species tentationis. Hic ex ipsa tentatione ostendit modum culpae; et circa hoc tria facit: primo distinguit tentationis modos, et quis eorum sit gravior, quia ille qui est a carne; secundo ostendit quod peccatum Adae gravitatem quamdam habet, quia tantum exteriori tentatione pulsatus cecidit; et tamen remissibile est, quia per alium tentatus fuit, ibi: *Homo ergo, qui sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, tanto gravior peccandus erat quanto leviori impulsu fuerat prostratus*; tertio removet quasdam dubitationes, ibi: *Illud etiam notandum est*. Circa secundum duo facit: primo ponit rationem quam principaliter intendit, quare peccatum hominis sit remissibile, ex praedictis deductum; secundo adiungit quamdam aliam, ibi: *Praeterea angelica natura, quoniam non tota perierat, sed ex parte perierat, non est relempta*. Circa tertium duo facit secundum duas quaestiones quas movet, quae per se in littera patent. Secunda incipit ibi: *Si quaeritur quomodo loqui poterunt. . . dicimus quia Deus eos tales fecerat*.

QUAESTIO I.

Hic est duplex quaestio. Prima de tentatione in communi. Secunda de tentatione primorum parentum.

Circa primum quaeruntur tria: 1.º ejus sit

(1) Al. tria.

tentare; 2.º utrum omnis tentatio passive accepta, cum peccato sit; 3.º utrum tentatio sit appetenda.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Deus tentet aliquem.

Circa primum sic proceditur. 1. Videtur quod Dei non sit tentare. Tentatio enim est ad sumendum experimentum alicujus quod nescitur. Sed Deus nihil ignorat. Ergo tentare sibi non competit.

2. Item, videtur quod nec daemone. Intentio enim daemone est ad fallendum. Sed tentatoris, inquantum hujusmodi, non est fallere, sed experiri. Ergo daemone proprie officium non est tentare.

3. Item, videtur quod nec carni conveniat. Caro enim cognitionis particeps esse non potest. Sed ei quod non cognoscit, non convenit experiri vel tentare. Ergo nullus proprie ad peccandum a carne tentatur.

4. Item, videtur quod nec mundo. Nullus enim tentat eum quem abjectum reputat, quia tentatio de dubiis fit. Sed mundus sanctos quasi abjectos reputat. Ergo mundus non tentat eos.

5. Praeterea, 1 Thess. 5, 3, dicitur: *Ne forte tentaverit vos is qui tentat*, scilicet solus diabolus, cujus officium est tentare. Ergo videtur quod nec mundus nec caro, nec etiam Deus tentat.

Sed contra est quod dicitur Gen. 22, 1: *Tentavit Deus Abraham.*

Item Jacob. 14 dicitur: *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua.* Concupiscentia autem est peccatum quod in carne habitat. Ergo est aliqua tentatio a carne.

Solutio. Respondeo dicendum, quod ad perfectam rationem tentationis tria concurrunt. Primo ut per tentationem alicujus dubii cognitio accipiat; secundo ut hoc sit intentum ab eo qui tentat; tertio ut ipsemet qui tentat, cognitionem illius rei accipere velit; et secundum hunc modum invenitur tentatio in hominibus, secundum quod homo hominem tentat, ut experimentumumat scientiae, vel alterius quod in ipso est. Alia vero dicitur tentatio in qua salvatur duo ex his, scilicet manifestatio ignoti, et intentio ejus: et hoc modo tentare dicitur Deus, ut patet in tentatione Abrahae: praecipuum enim de immolatione filii, tentatio ejus dicitur: quia per hoc manifestabatur qualis esset in obedientia et fide: hanc etiam manifestationem Deus intendebat. Sed tertium praedictorum huic tentationi deficit: non enim ad hoc tentavit Deus Abraham, ut fidei ejus cognitionem acciperet quam prius sciebat, sed ut aliis manifesta esset in exemplum. Alia vero tentatio est in qua salvatur unum tantum dierum, scilicet manifestatio tentati: et sic dicitur caro tentare, vel mundus: quia in his cognoscitur manifeste virtus vel infirmitas mentis, sicut in bello cognoscitur virtus militis; quamvis hostes non impugnent ut cognoscant, sed ut vincant; unde ipsa impugnatio virtutis tentatio dicitur. Hoc autem est vel a principio intrinseco, scilicet ex corruptione carnis, et sic dicitur tentatio a carne: vel a principio extrinseco; et hoc dupliciter; quia illud quod exterius est, vel impugnat per modum objecti, et sic est tentatio a mundo, cujus rebus corda hominum alliciuntur ad peccandum: vel per modum agentis, qui trahit ad pec-

catum persuadendo, terrendo, blandiendo, et sic de aliis; et sic dicitur esse tentatio ab hoste, scilicet diabolo, et ab his qui sunt membra ejus.

Ad primum ergo dicendum, quod Deus non tentat ut sibi aliquid ignotum manifestum fiat, sed ut aliis manifestetur, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod in tentatione daemone est duplex finis. Unus ultimus, scilicet inducere ad peccatum; et quantum ad hoc habet rationem tentationis, secundum quod qualibet impugnatio dicitur tentatio. Alius est finis proximus, scilicet experiri ad quod vitium quisque maxime pronus est, ut ad illud impugnando trahat; et sic salvatur ibi ratio tentationis quantum ad primum modum. Unde Hugo de Sancto Victore (lib. 2 allegoriarum super Math., cap. 15) definiens diaboli tentationem, dicit sic: *Tentare est callide experiri, et ante violentam impulsione quasi quibusdam blandis conatibus probare* (1).

Ad tertium et quartum patet solutio per illud quod jam supra dictum est (in corp.), quia non salvatur ibi tentatio secundum quod includit omnia tria praedicta.

Ad quintum dicendum, quod solus diabolus dicitur tentare, non quia ipse sit semper immediatus tentator, sed quia ipse primo tentavit hominem, ex qua tentatione parata est aliis tentationibus via. Vel aliter dicendum, quod diabolus solus dicitur tentare, quia illi soli et membris ejus convenit impugnare virtutem cum intentione occidendi hominem per peccatum: hoc autem caro non intendit, sed delectabili cognito perficit: vel quia ipse utitur rebus mundi et carne sicut instrumentis ad tentandum hominem.

ARTICULUS II.

Utrum tentatio a diabolo sit peccatum.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod tentatio quae est ab hoste, etiam sit peccatum. Potestas enim minor non potest intentionem potestatis majoris repellere. Sed potestas daemone sit major quam potestas hominis, ut dicitur Job 41, 24: *Non est potestas super terram quae ei possit comparari.* Ergo cum intentio daemone sit ut inducat homines ad peccandum, videtur quod homo semper quando ab eo tentatur peccet.

2. Praeterea, cum violentia excuset peccatum, ubi est major violentia, ibi minus peccatum. Sed, sicut in littera dicitur, gravior est tentatio quae est a carne quam ab hoste. Ergo cum illa quae est a carne, sit peccatum, ut in littera dicitur; multo amplius illa quae est ab hoste, peccatum erit.

3. Praeterea, illud quod vitari non potest, non est in potestate nostra. Sed quamdiu in hac mortali vita vivimus, non omnino tentationem carnis vitare possumus. Ergo non est in potestate nostra; et tamen peccatum est: ergo et tentatio quae est ab hoste, quamvis in potestate nostra non sit, peccatum erit, cum in idem illicitum tendat.

4. Praeterea, diabolus tentare non potest, nisi aliquid in hominem imprimendo. Sed cum ipse sit pater iniquitatis et mendacii, Joan. 8, 44:

(1) Vel plenius, ut ad marginem notat Nicolai: *quasi quibusdam blandis conatibus praemisissis ante violentam impulsione probare quid existimari possit de illo quod dubium est.*

Ipsa est mendax, et pater ejus; impressum ab eo non potest esse nisi peccatum. Ergo videtur quod semper quando tentat, in hominem peccatum imprimat.

5. Praeterea, motus vis concupiscibilis in illicitum tendens, tentatio carnis est, quae peccatum in littera dicitur. Sed vis concupiscibilis, cum sit affixa organo corporali, cogi potest et immutari per immutationem organi. Ergo videtur quod daemone tentando nos possit facere in nobis peccatum esse; et ita tentatio quae est tantum ab hoste peccatum erit.

Sed contra, ut dicitur Matth. 4, Christus a diabolo tentatus fuit. Sed in eo locus peccati non fuit; unde ipse dicit Joan. 14, 30: *Veni princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam.* Ergo non omnis tentatio quae est ab hoste, peccatum est.

Praeterea, ut Augustinus dicit (lib. 5 de lib. Arbitr., cap. 18), *nullus peccat in eo quod vitare non potest.* Sed homo nullo modo vitare potest quin hostis eum tentet. Ergo tentatio quae est ab hoste, non est peccatum.

Solutio. Respondeo dicendum, quod peccatum unius non consistit in actu alterius, sed in actu proprio, prout dicitur Eccl. 18, 20: *Anima quae peccaverit, ipsa morietur.* In tentatione autem carnis, ipse appetitus illicitus, secundum quem aliquis tentari dicitur, est actus ejus qui tentatur: non enim sola caro concupiscit, sed conjunctum: et ideo talis tentatio est peccatum in eo qui tentatur. Tentatio autem quae est a mundo, vel ab hoste, est a principio extrinseco; unde actus non pertinet ad tentatum, sed passio tantum: et propter hoc non est peccatum in tali tentatione nisi per delectationem consensus, quia tunc tentatio incipit cooperari tentanti.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis potestas daemone sit simpliciter major quam potestas hominis, tamen quantum ad aliquid non est major, scilicet quantum ad actus liberi arbitrii, qui cogi non possunt: quia horum actuum ipse homo dominus est et non daemone; et ideo potest homo tentationi ejus resistere.

Ad secundum dicendum, quod tentatio carnis pro tanto dicitur esse gravior, quia est ipsi tentatio proximior, secundum quod per eam quodammodo in diversa desideria dividitur interioris et exterioris hominis. Nec tamen est ibi violentia absoluta: quia interior homo non cogitur sequi motum exterioris hominis; unde adhuc remanet ratio peccati, et magis quam in tentatione hostis, secundum quod ipsum desiderium est actus ipsius tentati, et quodammodo in potestate ejus.

Ad tertium dicendum, quod quamvis homo non possit vitare tentationem carnis ita quod nullam habeat, potest tamen vitare hanc vel illam singulariter; et ita quodammodo est in potestate ejus. Sed tentatio quae est ab hoste, nullo modo.

Ad quartum dicendum, quod daemone potestatem habet imprimendi in imaginationem vel representando aliqua sensibilia exterioris, vel etiam turbando imaginationem interioris; et quomodo hoc sit, supra in tractatu de Angelis dictum est: et ideo secundum quod homo imprimi in nos, tentare dicitur. Haec autem impressio ex hoc non habet rationem peccati, cum non sit in appetitu, sed in apprehensione tantum; sed est tendens in peccatum quantum est de ratione tentantis.

Ad quintum dicendum, quod motus vis concupiscibilis potest dupliciter insurgere. Vel ex qualitate organi, sicut calefacto corpore insurgit motus libidinis sine aliqua imagine; et ille motus est pure naturalis nec rationem peccati habens: et ad hoc potest virtus daemone ex potestate suae naturae, quae in transmutationem corporalium potest nisi virtute divina cohibeatur. Alius motus concupiscibilis est qui insurgit ex apprehensione delectabilis; et ex parte illa appetitus concupiscibilis habet quandam libertatem, ad minus in homine, secundum quod potest obedire imperio rationis prohibentis; et sic in concupiscibili potest esse peccatum. Sed hunc motum diabolus extorquere non potest.

ARTICULUS III.

Utrum tentatio sit appetenda.
(1 p., qu. 44, art. 2, ad 2.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod tentatio sit appetenda. Primo per hoc quod dicitur Jacob. 1, 2: *Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in tentationes varias incideritis.* Sed illud de quo gaudendum est quando habetur, est appetendum quando non habetur. Ergo tentatio est appetenda.

2. Praeterea, illud in quo manifestatur bonum alienius est appetendum. Sed virtus mentis in tentationibus ostenditur, et ibi quodammodo refloret. Ergo idem quod prius.

3. Praeterea, illud quod est materia et organum virtutis, est appetendum. Sed sicut dicit Augustinus (1), tentatio cui non consentitur est materia exercendae virtutis. Ergo est appetenda.

4. Praeterea, illud sine quo non potest perveniri ad regnum, est studio appetendum. Sed tentatio est hujusmodi: quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit: 2 Tim., 2. Certamen autem spirituale sine tentatione non est. Ergo tentatio est appetenda.

5. Praeterea, ut scribitur 2 Corinth., 12, Paulus petivit stimulum carnis a se removeri, per quem carnis tentatio intelligitur. Sed ibi dicit Glossa, quod ipse hoc petens nescivit quid peteret. Ergo videtur quod non est desiderandum extra tentationem esse.

Sed contra, illud quod debemus orare, debemus desiderare. Sed Dominus Matth. 6, 13, docet nos orare, dicens: *Et ne nos inducas in tentationem.* Ergo debemus desiderare tentationes a nobis removeri.

Praeterea, sicut voluntas nostra debet divinae voluntati esse conformis, ita a voluntate hostis debet esse discordans. Sed hostis vult et petit nos tentare, ut habetur Lucae 22, 31: *Ecce satan expetivit vos, ut cribaret sicut triticum.* Ergo tentationem velle non debemus.

Solutio. Respondeo dicendum, quod cum bonum sit objectum voluntatis et desiderii, eo modo aliquid est adamandum quod est bonum. Inter bona autem invenitur aliquod quod est bonum simpliciter et per se, sicut bona honesta, quae tamquam fines appetuntur sui gratia, etsi in aliud deuant:

(1) Colligitur aequaliter, non iisdem expresse verbis ex lib. 2 de Serm. Domini in monte, cap. 9 super illud: *Ne nos inducas etc.* (Ex edit. P. Nicolai).

quia in omnibus honestis utilitas honestati coincidit, nisi in ultimo, quod est finis finium, quod propter se tantum appetendum est. Aliquid tamen est quod in se bonitatem habet, non tamen appetitur, si absolute consideretur, sed ex ordine ad finem bonitatem quamdam sortitur quae utilitas nominatur: et haec sunt tantum propter aliud appetenda, ut sectio membri propter sanitatem, et huiusmodi. Sed sciendum, quod ad finem aliquem consequendum contingit aliquid dupliciter ordinari; per se scilicet, et per accidens. Per se dico quod, quantum est in se, in finem debitum ductivum est; per accidens autem quod, quantum in se est, in aliud ducet, sed ex concursu alterius causae ducit ad finem ipsum; sicut qui comedit venenum ut moriatur, et contingit ex hoc sanitas. Cum ergo causa per accidens non sit proportionata ad effectum, sed solum causa per se; ex ordine ad finem qui est per accidens, non erit dicendum aliquid bonum vel appetibile simpliciter acceptum, sed solum concurrentibus omnibus quae ad hunc effectum determinant. Dico ergo, quod tentatio per se ordinata est ad hominis perditionem; ad salutem vero non ordinatur nisi per accidens, scilicet ex hoc quod vincitur per auxilium gratiae divinae: et ideo tentari simpliciter non est appetendum; sed tentari et vincere simul acceptum appetendum est. Sed quia propter nostram fragilitatem victoria nimis dubia est, ideo securius fugitur quam quaeratur.

Ad primum ergo dicendum, quod beatus Jacobus loquitur de tentatione tribulationum, ad quam patientiam hortatur, ut inter eas aequanimitatem et gaudium mentis servant: non enim aliter eas vincere possunt nisi per patientiam. Unde ipsum gaudium victoriae quaedam est: quod quidem est non de tentationibus secundum se, sed de patientia, quae tentationem vincit.

Ad secundum dicendum, quod in tentationibus non lucretur bonum hominis nisi praesupposito quodam alio, scilicet earum victoria, cum qua appetendae sunt.

Ad tertium dicendum, quod non sunt materia virtutis tamquam per se ad virtutem ordinatae, sed per accidens tantum.

Ad quartum dicendum, quod tentationes non sunt necessariae ut perveniant ad regnum, nisi necessitate conditionata; sic scilicet ut si tentationes adveniant, non veniatur ad regnum, nisi vincantur. Sed tentationes advenire non est necessarium absolute, nisi secundum corruptionem status praesentis, ex qua sequitur pugna carnis adversus spiritum, quae tentatio dicitur.

Ad quintum dicendum, quod Paulus petens a se stimulum carnis removeri, recte petit, habita consideratione ipsius stimuli absolute: sed quia considerato eventu pugnae, in qua victor futurus erat, remotio stimuli non sibi expediebat, qui tamen eventus sibi certus non erat; pro tanto dicitur necesse quid peteret; unde certificatus de victoria, verbo Domini dicentis, loc. cit., *Sufficit tibi gratia mea*, patienter stimulum sustinuit.

QUAESTIO II.

Deinde quaeritur specialiter de tentatione primorum parentum; et circa hoc quaeruntur tria: 1.º de progressu tentationis; 2.º de quantitate peccati tentationem sequentis; 3.º utrum Adam potuerit peccare venialiter antequam mortaliter.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum diabolus ex invidia, et in forma serpentis tentaverit Evam.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur non fuisse talis tentationis progressus, qualis in littera describitur. Invidia enim respectu superioris est; unde dicitur Job 3, 2: *Parvulum occidit invidia*. Sed Adam non erat superior daemone, ad minus reputatione daemonis, qui fuit superbissimus. Ergo non est ex invidia stimulatus ad tentandum.

2. Praeterea, in primo statu anima corpori omnino imperabat. Ergo diversitas quae erat ex parte corporis, nullo modo in animam redundabat. Sed mulier differabat a viro secundum corporis dispositionem; unde Philosophus in 10 Metaph. (text. 23, et 26) dicit, quod mas et femina differunt differentibus materialibus. Ergo tunc temporis non oportebat quod femina esset minus sapiens vel fortis quam vir; et ita nulla ratio videtur quare per mulierem ad virum tentando transierit.

3. Praeterea, (1) tentatio est assimilatio boni ad fallendum, ut Cassiodorus super Psalmos dicit. Si ergo iniquus persuasor tentare hominem disponebat, formam boni persuasoris, scilicet Angeli, assumere debuit.

4. Si dicatur, quod non fuit permissus, ne homo quasi violenter deciperetur; contra, Ad pium custodem pertinet magis infirmis majoris defensionis auxilium exhibere. Cum ergo post peccatum, quando natura humana est infirmior, non cohibeatur satanas quin in Angelum lucis se transformet, ut dicitur 2 Cor. 10, multo minus tunc cohiberi debuit.

5. Praeterea, consideratio praeepti in actu a peccato retrahit; et sic tentationis effectum impedit. Si ergo tentator ad trahendum in peccatum venerat, videtur quod inconvenienter mulierem in memoriam praeepti adduxerit.

Sed contra est quod dicitur Sap. 2, 24: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum*. Et ita videtur quod ex invidia diabolus commotus fuerit ad tentandum.

Praeterea, ut Augustinus (2) dicit, ordo tentationis interioris qui in nobis nunc agitur, repraesentat ordinem tentationis in primis parentibus servatum. Sed in nobis tentatio a sensualitate incipit, et per inferiorem rationem in superiorem producit. Cum ergo sensualitas serpentem repraesentet, et inferior ratio mulierem; et superior virum; videtur quod decentissimus fuit talis ordo tentationis in primo peccato, ut in eo possit peccatorum sequentium similitudo ostendi.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut Magister dixit, 7 dist., daemones quaedam possunt per naturae suae potestatem quae non possunt propter Dei vel Angelorum cohibitionem; ita etiam et eorum astutia intellectus et nequitia voluntatis in multis impeditur, ut non faciant omne quod volunt, etiam quod ad finem suae intentionis conveniens astute videt; unde in tentatione primorum parentum

(1) Quod subiungitur ut ex Cassiodoro super Psalmos, et ut ex illo in origine super psalmos, Albertus Magnus notat ad hanc ipsam distinct. art. 1, volens fortasse designare praefationem vel prologum in Psalmos, nec per umbram occurrit (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Sic enim super Gen. ad lit., lib. 11, cap. 28.

diabolus aliquid fecit quod voluit, ut scilicet a muliere tentationem inciperet, et ut aliena forma veniret; quod autem in forma serpentis veniret, non sponte elegit, sed ex permissione divina, quae cum alias species, in quibus magis posset latere, assumere prohibebat, ut in littera dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod diabolus homini invidiebat, quem sibi superiorem futurum putabat, si illic ascenderet unde ipse descenderat; et in hoc ipso jam superiorem quod ad bonum illud habendum paratus erat homo quod ipse daemon in perpetuum amiserat: nec in hoc aliquid ejus superbiae derogatur, quia superbia potius est in appetitu excellentiae quam in aestimatione, nisi prout aestimatio ex appetitu excellentiae nascitur, qui oculos mentis claudit. Unde superbi frequenter alios se superiores in multis aestimant, qui tamen multa sibi magis digna esse cogitant, propter alia bona in quibus alios excedere videntur: et ideo ex ipsa superbia invidiae zelus oritur. Unde dicit Augustinus (14 super Gen., cap. 14): *Animo quisque excellentiam suam, vel paribus invidet quod ei coaequantur, vel inferioribus ne sibi coaequantur, vel superioribus quod eis non coaequantur* (1).

Ad secundum dicendum, quod alia est obedientia corporis ad animam in primo statu, et alia in ultimo. In primo enim statu sic erat subjectum corpus animae ut nihil in corpore contingere posset quod contra bonum animae foret vel quantum ad esse vel quantum ad operationem; nec tamen removebatur quin etiam tunc secundum diversitatem corporum diversa fuisset dignitas animarum, cum oporteat animae ad corpus proportionem esse, ut formae ad materiam, et motoris ad motum; et ideo mulier, etiam quantum ad animam viri imperfectior erat. In ultimo vero statu talis erit subjectio ut etiam qualitas corporis sequatur virtutem mentis; unde secundum diversitatem meritorum erit anima unius alia dignior, et corpus gloriosius; unde non erit differentia propter sexum diversum.

Ad tertium dicendum, quod, sicut in littera dicitur, aliam speciem in qua appareret, et praecipue boni Angeli, libenter elegeret; sed permissus non fuit.

Ad quartum dicendum, quod quamvis homo in primo statu esset fortior, tamen post peccatum factus est cautior per experientiam mali; unde fraudibus hostis quas quotidie experitur, melius resistere novit; vel quia in poenam peccati hoc consecutum est, ut homo, qui diabolo se sponte subiecit, violentius ab eo impugnetur.

Ad quintum dicendum, quod, secundum Philosophum in 5 (cap. 2), et in 7 Ethic. (cap. 3), omnis malus quodammodo ignorans est: oportet enim quod existimatio rationis in peccante corrumpatur, quia malum pro bono eligit. Hoc autem contingit dupliciter; vel in generali, vel in particulari. Rectam autem aestimationem in particulari corrumpit delectatio, ut Philosophus, in 6 Ethic. (cap. 6), dicit; et etiam aliae passiones, quae tunc inesse homini non poterant praeter regulam rationis; et ideo oportuit ut in generali aestimatio corrumpatur; et ideo praeeptum ad memoriam reduxit tentator, ut aestimationem rectam falsis sensationibus corrumpere, et sic ad peccandum inclinaret. Vel dicendum, ut dicit Augustinus, 11 super

(1) Al. quod ei non coaequantur.

Genes. (cap. 30), quod ideo prius interrogavit serpens, et respondit haec mulier, *ut in precavicatione esset inexcusabilis, nec ullo modo dici posset, illud quod praeeceperat Deus, oblitam fuisse mulierem; quamquam et oblitam praeecepti, maxime unius, et tam necessarij, ad maximam culpam damnabilis negligentiae pertinet. Verumtamen evidenter ejus transgressio est, cum memoriae retinetur, et tanquam in illo Deus assistens praescensque contemnitur*.

ARTICULUS II.

Utrum peccatum Adae fuerit gravius omnibus aliis peccatis. — (2-2, qu. 163, art. 3.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod peccatum Adae gravius fuerit omnibus aliis peccatis. Quia, sicut dicit Augustinus, in lib. 14 de Civitate Dei (cap. 13), *Magna est enim in peccando iniquitas, cui tanta est in non peccando facultas* (1). Sed Adam facilius potuit vitare peccatum quam aliquis sequentium. Ergo ipse gravius peccavit.

2. Praeterea, Augustinus (2) dicit, quod ex hoc aliquid est malum, quia admittit bonum. Sed peccatum primi hominis plus de bono admittit, totam naturam humanam corrumpens, quam aliquod peccatorum sequentium. Ergo peius aliis fuit.

3. Praeterea, majori culpa major poena debetur. Sed peccatum Adae gravissime puniunt fuit a Deo, quia ad omnes posteros ejus poena extenditur. Ergo gravius aliis fuit.

4. Praeterea, videtur quod etiam irremissibile fuerit. Quia bonum gratiae excedit bonum naturae. Angelus autem per peccatum a statu naturalium tantum cecidit, secundum opinionem illorum qui dicunt eos in naturalibus tantum creatos; homo autem etiam a statu gratiae cecidit. Cum ergo tantum casus sit gravior quantum gradus est altior, videtur quod irremissibilis fuerit peccatum Adae quam etiam daemonis.

5. Praeterea, bonum est potentius (3) quam malum. Sed Adam per peccatum totam naturam humanam corrupit, quia in eo originaliter erat. Si ergo poenitere potuisset, et sic remedium peccati sui habere, videtur quod totam naturam humanam reintegrare potuisset: quod falsum est, quia hoc solus Filius Dei potuit. Ergo idem quod prius.

Sed contra, illud quod habet plures rationes mali, magis est malum. Sed Adam peccavit faciendo illud quod erat malum, solum quia prohibuit; multi autem peccant faciendo illud quod est utroque modo malum, et secundum se, et quia prohibuit. Ergo videtur quod multorum peccata graviora sint peccato Adae.

Praeterea, peccatum quod est ex certa malitia, gravius est peccato quod est per ignorantiam. Sed peccatum primum hominis fuit quodammodo per ignorantiam, ut infra patebit. Ergo videtur quod eo multa graviora sint, quae ex certa malitia perpetrantur (4).

(1) Al. facultas.

(2) Sic enim de natura boni cap. 6: *Omnis natura quae corrupti potest, etiam ipsa aliquid bonum est: non enim potest ei nocere corruptio, nisi adimendo et minuendo quod bonum est*. Similis etiam in Enchir. ad Laurentium cap. 12, et lib. de morib. Manich., cap. 5, indicantur (Ex edit. P. Nicolai).

(3) Al. potius.

(4) Al. generantur.

Solutio. Respondeo dicendum, quod in peccato possunt multa considerari, ex quibus peccatum gravitatem trahere potest; et contingit quod illud peccatum quod secundum unum est gravius, secundum aliud levius invenitur. Illud tamen simpliciter gravius considerandum est quod secundum plura et potentiora gravius invenitur, et praecipue secundum speciem peccati: quia quantitas consequens speciem peccati, est peccato essentialior quam quae circumstantias peccati sequitur. Secundum hoc ergo dicendum, quod peccatum Adae quantum ad hoc gravius aliis fuit quod minori tentatione pulsatus cecidit, et quod facilius resistere potuisset; sed quantum ad speciem peccati, et quantum ad alias circumstantias, quae peccatum magis exaggerant, multa graviora peccata sunt secuta.

Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod hoc fuit per accidens quod majorem laesionem intulit, ex hoc scilicet quod naturam integram invenit; unde non sequitur quod gravius ceteris fuerit, quia hoc idem etiam sequentia peccata fecissent, si talem naturam invenissent; sicut et secundum peccatum mortale gratia non privat, quia eam non invenit; sed privaret, si inveniret.

Ad tertium dicendum, quod poena peccati Adae dupliciter dicitur. Una quae debetur sibi in quantum est quoddam singulare peccatum et personale; et sic multis aliis peccatis gravior poena debita fuit. Alia quae debetur sibi indirecte ratione infectionis originalis peccati ex ipso creatae, et sic maxima poena ipsum primum peccatum secuta est. Sed gravitas hujus poenae non commensatur quantitati primi peccati ut fuit quoddam personale peccatum, sed secundum quod corruptit naturam.

Ad quartum dicendum, quod quamvis gratia excedat naturam, tamen quia potentia naturalis est quae substantiam actus administrat (qui ex gratia informatur), ideo defectus naturalis boni magis excusat peccati actum quam etiam carentia gratiae: gratia enim non elevat hominem ut statim eliciat actum intellectus deiformis, quod tamen Angelus ex natura habet: et ideo magis facit ad irremissibilitatem peccati superioritas naturae quam excessus gratiae. Causa tamen quare peccatum Angeli est irremissibile, et non peccatum hominis, supra, in tractatu de Angelis, dicta est.

Ad quintum dicendum, quod sicut homo per se gratiam amittere potest, nec tamen per se potest gratiam recuperare, quia gratia virtutem naturae excedit: ita etiam homo potuit integritatem innocentiae amittere, quae conditionem naturae excedebat, ut dictum est, nec tamen potuit eam recuperare nisi ille qui supra naturam erat: nam gratia quae postmodum Adae reddita creditur, non nisi ad actus personales se extendebat; unde naturam in illud quod supra se est, elevare non poterat, scilicet in originalem justitiam, et impassibilitatem, quae supra conditionem principiorum naturae humanae erat.

ARTICULUS III.

Utrum Adam in statu innocentiae potuerit peccare venialiter. — (1-2, qu. 89, art. 3; et de Malo, qu. 7, art. 7.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Adam

in primo statu venialiter peccare potuit. Dispositio enim praecedit perfectionem. Sed veniale est dispositio ad mortale. Ergo videtur quod prius venialiter quam mortaliter peccaverit.

2. Praeterea, liberum arbitrium se habet ad opposita, et praecipue si confirmatum non sit. Sed liberum arbitrium hominis in primo statu confirmationem non erat. Ergo sicut poterat non peccare venialiter, ita etiam poterat peccare venialiter.

3. Praeterea, quicumque potest id quod plus est, potest illud quod minus est. Sed plus est peccare mortaliter quam venialiter. Cum ergo potuit peccare mortaliter, potuit peccare venialiter.

4. Praeterea, mortale peccatum magis repugnat rectitudini et gratiae, quam peccatum veniale. Sed rectitudo innocentiae non impediebat quin mortaliter peccare posset. Ergo multo minus impediebat quin etiam venialiter peccaret.

5. Praeterea, impossibile est quod aliquis credat vel aestimet illud de cuius contrario certus est. Sed Adam, ut dicit Augustinus (1), credidit peccatum quod ipse committeret, veniale esse. Ergo ipse nesciebat se non posse venialiter peccare. Sed si non potuisset, scivisset se non posse; quia hoc nobilitatis in eo erat; et inconveniens est nos habere nobilissimos habitus, qui nos lateant (2), ut Philosophus dicit in 2 Poster. (cap. 18). Ergo Adam venialiter peccare potuit.

6. Si dicatur, quod non potuit peccare venialiter, quia non poterant inferiores vires averti nisi prius ratio superior averteretur; contra. In ratione superiori non tantum est peccatum mortale, sed etiam veniale. Ergo potuisset deordinatio aliqua in superiori ratione fuisse per veniale peccatum, sicut et quando aliquis aliquem motum infidelitatis sentit.

Sed contra, peccatum veniale in nobis casatur ex pronitate ad peccandum, et ex quadam impulsionem carnis corruptae. Sed hoc totum per peccatum secutum est. Ergo videtur quod ante mortale peccatum, veniale peccatum esse non potuit.

Praeterea, parvum motivum non commovet magnam virtutem. Sed veniale peccatum parvum habet motivum, in quo appetitus non ut in fine quiescit. Ergo cum virtus humana in primo statu esset fortissima, videtur quod per veniale peccatum commoveri non poterat.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est, talis erat primi status rectitudo ut superior pars rationis Deo subijceretur, cui subijcerentur inferiores vires, quibus subijceretur corpus; ita quod prima subjectio erat causa secunda, et sic deinceps. Manente autem causa, maneret effectus; unde sicut quamdiu homo erat subditus Deo, nihil in corporis partibus contingere poterat contrarium animae; ita etiam nihil in viribus animae contingere poterat quod superior ratio non ordinaret in Deum. Quod autem in Deum recte ordinatum est, veniale peccatum non est: et ita veniale peccatum in primo statu contingere non poterat, sicut nec mors, nisi prius ordo mentis ad Deum tolleretur; quod sine peccato mortali fieri non potuit.

Ad primum ergo dicendum, quod duplex est dispositio. Quaedam est quae necessaria est ad esse ejus ad quod disponit: et haec semper praecedit illud ad quod disponit, sicut calor formam ignis.

(1) Lib. 14 de Civ. Dei, cap. 11 (Ex edit. P. Nicolai).
(2) Al. et nos latent.

Quaedam vero dispositio ordinatur ad facilitatem ejus ad quod disponit: quod quidem sine ea esse potest, sed non ita de facili: sicut quod ligna perfunduntur oleo, ut inflammantur citius; et sic veniale peccatum est dispositio ad mortale.

Ad secundum dicendum, quod Adam in primo statu habebat liberum arbitrium ad peccandum venialiter; sed hoc non poterat in actum exire, nisi prius peccaret mortaliter. Et ratio hujus dicta est. Vel potest dici, quod comparando liberum arbitrium ad objectum suum, confirmatum non erat: sed comparando unum ordinem ad alium, habebat quandam confirmationem, ut scilicet inferior ordo superiorem inviolabiliter sequeretur.

Ad tertium dicendum, quod differt in potentiis activis et passivis: quia in potentiis activis, quod potest in plus, etiam in minus potest; ut qui potest ferre centum libras, potest etiam ferre decem; in potentiis autem passivis est e converso: qui enim potest pati a parvo, potest etiam pati a majori, ut si aliquis potest vinci ab uno, potest etiam vinci a duobus; sed non convertitur: et talis potentia est potentia peccandi; qui enim peccat, a peccati sui concupiscentia vincitur.

Ad quartum dicendum, quod rectitudo originalis justitiae tantum repugnabat culpae mortali ut simul cum ea esse non posset; tamen culpa mortalis quae ei opposita erat, ipsam privare poterat. Venialis autem culpa nec privare justitiam originalem poterat, cujus principium erat in ordine superioris partis in Deum, a quo veniale peccatum non separat, nec simul poterat cum ea esse propter ordinem inferiorum sub superiori.

Ad quintum dicendum, quod Adam etsi peccare non posset venialiter, tamen poterat de hoc certus non esse: quod enim habitus nobilissimi nos non lateant, intelligitur de habitibus cognitivae partis, de quorum perfectione certitudo est; non autem de habitibus affectivae, qui latent, ut in caritate patet. Et praeterea si scivisset in universali, poterat in particulari non considerare. Vel melius dicendum, quod veniale dicitur tripliciter: scilicet veniale ex genere, ut verbum otiosum; veniale ex causa, ut quod ex infirmitate vel ignorantia geritur, quod excusabilitatem quandam habet; et est veniale ex eventu, sicut culpam praecedentem mortalem confessio sequens venialem facit, ut Ambrosius (1) dicit, quia relinquitur reatus temporalis

(1) Colligitur ex ejus libro de Paradiso, cap. 14 (Ex edit. P. Nicolai).

DISTINCTIO XXII.

De origine illius peccati (1).

Hic videtur diligenter investigandum esse, quae fuerit origo et radix illius peccati. Quidam putant, quandam elationem in animo hominis praecessisse, ex qua diaboli suggestioni consentit. Quod videtur Augustinus inuere (super Genesim, lib. 12, cap. 5), ita dicens: « Non est putandum quod homo deperiret, nisi praecessisset in eo quedam elatio commenda, et per humilitatem peccati sciret quam falso de se praesumpserit, et quod non bene se habet natura, si a faciente recesserit. » Item in eodem lib. cap. 50: « Quo-

(1) Al. deest titulus.

poenae. Cum ergo Augustinus dicit, quod credidit peccatum esse veniale, intelligitur veniale ex causa, quod quandoque etiam mortale est simpliciter.

Ad sextum dicendum, quod sicut in parte intellectiva speculativa, suprema pars est quae principii per se notis inhaeret; ita in ratione practica suprema pars est quae fini adhaeret, quia finis in operabilibus est sicut principium primum indemonstrabile in speculativis, ut in 6 et 7 Ethic. (cap. 9) Philosophus dicit: et haec pars non potest deordinata esse nisi per peccatum mortale, quod finem contrarium ponit. Ab ordine autem hujus partis totus ordo originalis justitiae dependebat; et ideo nisi prius mortaliter peccasset, nulla inordinatio in eo esse potuisset.

Expositio textus.

Diabolus per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Modus quo Angeli boni vel mali in assumptis corporibus loqui possunt, supra, dist. 8, qu. 1, art. 4, tactus est.

Serpens dicitur esse callidior. Videtur hoc esse falsum: quia quodcumque animal diabolus assumpsisset, eandem calliditatem habuisset, si propria calliditate astutus non erat, ut ipse subdit. — Sed dicendum, quod in his quae visibiliter gerebantur, ea quae non videntur, intelligi poterant. Serpens autem etsi astutiam ad nocendum homini spiritualiter ex se non haberet, habet tamen astutiam ad nocendum sibi corporaliter; unde astutia exterior serpentis astutiam spiritualem daemonis designat; et ideo callidior aliis animantibus dicitur propter astutiam daemonis, quae movebatur, per quam et diabolus designabatur.

Sicut per energumenos et phanaticos. Energumeni dicuntur quasi interius laborantes ab eo quod est in, et ergo quod est labor. Phanatici dicuntur ex hoc quod in fanis, vel templis idolorum a daemonibus responsa accipiebant. Sed utrumque hic pro arreptis a daemone accipitur.

Avaritia immoderata habendi cupiditas. Hoc quod hic dicitur de avaritia, non est intelligendum de ea secundum quod est speciale vitium, unum de septem capitalibus; quia sic non differt a superbia, quae est appetitus immoderatus propriae excellentiae; sed sumitur hic avaritia prout est generale vitium ad omnia peccata, quae in appetitu quorumcumque bonorum naturalium consistunt, ut curiositas, superbia, et hujusmodi, ut distinguit Augustinus (11 super Genes.).

« modo verbis tentatoris crederet mulier Deum se a re bona
« et utili prohibuisse, nisi inesset ejus menti amor ille pro-
« prie potestatis, et de se superba praesumptio? Quae per
« tentationem fuerat convincenda, aut perimenda (1). Denique
« non contenta suasionem serpentis, aspexit lignum bonum esu,
« decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, forte
« putavit Deum aliquis causa significationis illud dixisse.
« Ideo comedit, et dedit viro suo, fortassis cum aliqua sua-
« sione, quam Scriptura intelligendam reliquit. Vel forte non
« fuit suaderi necesse, cum eam mortuum esse illo elbo non
« videret vir. » (Et cap. 27): « Sicut ergo non est permissus

(1) Nicolai reprehenda.